

РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Q *Рассмотрены отдельные аспекты профессиональной подготовки будущих воспитателей к использованию элементов региональной культуры. Основное внимание актуализировано на обосновании организационно-педагогических условий профессиональной подготовки будущих воспитателей к практической работе с дошкольниками средствами культуры родного края.*

Q *The separate aspects of professional preparation of future pre-school teachers to the use of elements of regional culture are considered in the article. Main attention is actualized on the ground of organizing-pedagogical terms of professional preparation of future educators to practical work with under-fives by facilities of culture of region.*

Ключевые слова: региональная культура, профессиональная подготовка, учебные дисциплины, дошкольное воспитание

Key words: regional culture, professional preparation, educational disciplines, preschool education

Сучасне українське суспільство характеризується зростанням національної самосвідомості, намаганням зрозуміти й пізнати культуру та історію народу. Проте, аналіз стану проблеми використання регіональної культури, її складових у масовій практиці сучасних навчальних закладів свідчить, що культурний потенціал окремих регіонів нашої держави, задіюється нині недостатньо. Це пояснюється, перш за все, відсутністю підготовлених фахівців, здатних ефективно використовувати в роботі елементи регіональної культури та виховний досвід рідного краю. Необхідністю пошуку шляхів удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів до практичної роботи з дошкільниками засобами культури рідного краю визначається актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є розкриття особливостей фахової підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти засобом регіональної культури.

У працях учених-педагогів Я. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Науменко, С. Горбенка, О. Рудниць-колу Я. Масол, О. Бодрової, О. Отич, Л. Побережної, Я» Філоненка т. ін. вказано на необхідність вивчення студентами фольклору та традицій культури рідного краю. Висвітленню проблеми використання культурної спадщини окремих регіонів України в сучасній освітній практиці присвячені дисертаційні дослідження В». Лаппо, Л. Проців, І. Фрайта, Н. Бовсунівської, Q. Легкун, А. Желан та інших дослідників.

Підготовка студентів спеціальності «Дошкільне виховання», з огляду на виховні завдання сучасної освіти, визначає важливим і необхідним компонентом удосконалення її теоретичної і практичної частини до використання культурної спадщини та педагогічного досвіду того середовища, що є найближчим (звідси - й найприроднішим) для дитини. Вивчення форм і змісту культури, що знаходиться поряд, допомагає дитині-дошкільнику пізнати самого себе, пишатися своєю країною та рідним краєм, а також усвідомлювати цінність і необхідність свого життя не тільки для самого себе, проте й для суспільства у цілому.

Для того, щоб культурний простір регіону здійснив ефективний вплив на духовний, моральний розвиток особистості ще з дошкільного віку, а дитина відчувала потребу в істинній культурі, необхідно сформулювати основу для відтворення культури, що передбачає глибоке знання традицій і звичаїв рідного краю, активну

педагогічну діяльність серед дітей і молоді з позицій суто регіональних.

Ключовим аспектом зазначеної проблеми є *регіональна культура*, яка є своєрідним варіантом національної культури. Регіональна культура наслідує цілісно-нормативне ядро національної культури, форми і способи життя людей і адаптує їх до умов конкретної території (В. Козлова, С. Липенкова, Л. Масол, Н. Миропольська, І. Мурзіна т. ін.).

Регіональну культуру можна розглядати як модель життя, як об'єкт культурного простору, в який з моменту народження включається людина, що проживає на території означеного регіону (О. Бистрова, В. Каганський т. ін.). Багато вчених визначають, що вивчення регіональної культури було б неповним без включення в неї систем трансляції соціального досвіду (в контексті нашого дослідження - народних традицій), особливе місце серед яких у сучасній культурі займають системи освіти (навчання). Акумуляуючи та передаючи соціально-культурний досвід, який склався на окремій території, система освіти покликана виховувати ціннісне відношення до рідної культури, формування почуття причетності кожної людини до багатогранної культури рідного краю.

Складовими елементами регіональної культури є звичаї, обряди, магічні дійства, народні художні промисли, декоративно-прикладне мистецтво, освіта. Означені елементи визначаються самостійними ланками духовного та матеріального буття людини, що формують її моральне та соціальне обличчя. Саме природність та невід'ємність від людського життя дозволяють визначити ці складові регіональної культури як важливі засоби виховання та розвитку особистості. Дослідниця О. Копієвська зазначає, що велике значення культури полягає в тому, що «вона, як і природа, створює баланс між протиріччями ... плекаючи традицію, вона прискорює інновацію» [4, с. 12].

Вагомими елементами регіональної культури постають народні традиції, які визначаються як засіб засвоєння культурного простору регіону. Традиції дозволяють знайомитися не тільки із способом життя народу, який заселює регіон, але й розкривати яскраву самотуність культури, що межують, їх внутрішню істотну схожість.

До проблеми вивчення елементів регіональної культури, зокрема - народних традицій та їх місця в ос-

вітній парадигмі - зверталось багато науковців. Різномісний дослідження стосовно розгляду регіональних традицій та фольклору як засобу виховання здійснені науковцями С. Бакуліною, Є. Покальчуком, Л. Драчук, А. Ємець, О. Клименко, Н. Кузьменко, С. Литвиненко, Г. Ткаченко, О. Фізеші, Л. Сіданич. Дослідження О. Биковської, В. Плахтій, Г. Ткаченко, Л. Ходанич розкривають вплив і роль фольклору як засобу виховання дітей молодшого віку.

Хоча питання залучення дітей до основ регіональної культури (переважно у поліетнічних районах) знайшли відображення у теоретичних положеннях та працях методичного характеру (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, В. Лаппо, Л. Масол, Л. Калуська т. ін.), до нинішнього часу практично не запропоновано конкретних технологій залучення дитини дошкільного віку до культурного простору регіону, перш за все, до його культурних традицій, народної творчості, етнографії.

На думку Л. Артемової, це принципово позначається на змісті роботи з дошкільниками, оскільки «на сьогодні ще не достатньо сформульовано принципові підходи щодо відбору історичного матеріалу, не визначено сам зміст і критерії його доступності дітям дошкільного віку, його важливість для виховання. Невизначеність мети, завдань, принципових засад використання історичного матеріалу в роботі з дітьми дошкільного віку призводить до втрати цього багатющого виховного джерела» [1, с. 226].

Теоретичний аналіз проблеми використання регіональної культури в сучасному освітньому процесі дозволив визначити низку протиріч, які суттєво позначаються й на вдосконаленні підготовки майбутніх вихователів до практичного використання елементів регіональної культури. Серед цих протиріч, на нашу думку, найбільш суттєвими є протиріччя:

- між суспільною потребою у підвищенні ефективності засвоєння культурного простору регіону та реальним станом залучення дітей і молоді до елементів культури регіону в умовах ДНЗ;

- між багатогранністю видів та елементів регіональної культури та односторонністю педагогічних технологій, що розробляються (переважно - щодо вивчення народних ремесел);

- між стрімко зростаючими потребами суспільства у засвоєнні культурного простору регіону та недостатністю розробок, що відповідають саме дошкільному періоду об'єктів педагогічної діяльності.

Зазначимо, що зміст роботи з дітьми дошкільного в ку щодо вивчення культури рідного краю, який здійснюється переважно у межах ознайомлення дошкільників із суспільним довкіллям, в останні роки постійно ускладнюється та вдосконалюється.

Відповідно до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [2] у зміст навчальної та виховної роботи вводяться все нові пласти регіональної культури: місцевий народознавчий матеріал (у тому числі - фольклор), народні промисли, творчість митців краю, традиції духовної культури тощо. Це в свою чергу, потребує від вихователя високого рівня професійної підготовки щодо розкриття їх специфіки, визначення рівня високої духовності у безпосередній роботі з дітьми дошкільного віку.

Під професійною підготовкою розуміють процес і результат діяльності, що спрямована на оволодіння запасом професійних знань, умінь і навичок і таких

якостей особистості, які необхідні для успішного виконання професійної діяльності. Проблема фахової підготовки студентів розглядалася у працях педагогів (Ю. Бабанського, І. Лернера, В. Паламарчука, Г. Троцько, В. Лозової, Г. Шевченко т. ін.), вчених з проблем дошкільного виховання (Л. Артемової, М. Машовець, О. Кононко, Т. Слободянюк т. ін.), фахівців музичного виховання (Л. Коваль, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Танько, Л. Хлебнікової т. ін.).

У визначенні механізмів професійної підготовки майбутнього фахівця вчені розглядають: установку до діяльності (Д. Узнадзе, О. Проскура); вияв емоційно-вольового та інтелектуального потенціалу особистості в конкретному виді діяльності (М. Дьяченко, Н. Левітов т. ін.).

На нашу думку, педагог дошкільного навчального закладу (ДНЗ) на сьогодні не зовсім готовий до практичного втілення основних засад національного виховання засобами культури конкретного регіону. Традиційна система підготовки студентів університетів до педагогічної діяльності включає в себе такі компоненти: вивчення теоретичних дисциплін психолого-педагогічного циклу (педагогіка, психологія, методика виховної роботи), опанування фахових методик роботи у ДНЗ, проведення на їх базі практики.

Завданнями вищого навчального закладу відповідно до визначеної проблеми слід визначити забезпечення таких організаційно-педагогічних умов, що б сприяли формуванню позитивної мотивації до педагогічної роботи. Необхідними визначаються також умови, завдяки яким студенти могли б не тільки набувати необхідних знань щодо історії та особливостей культури рідного краю, формувати професійно-особистісні якості, необхідні їм у проведенні виховної та просвітницької роботи. При цьому завдання вивчення національної та світової культурної спадщини не знімається, проте змінюються акценти - до вивчення елементів світової та національної культури студент повинен прийти від засвоєння культури рідного краю, а не у зворотному русі.

Задля формування готовності майбутніх вихователів до використання у практичній роботі елементів культури рідного краю в процесі засвоєння знань, формування вмінь і навичок слід забезпечити систематизацію та професійну спрямованість змісту навчальних дисциплін. З огляду на освітні та соціальні вимоги сьогодення, на нашу думку, слід запровадити навчальну дисципліну, присвячену регіональній культурі (наприклад, ввести спецкурс «Регіональна культура») та інтегрувати спеціальні розробки у зміст, наприклад, таких курсів: «Історія педагогіки»; «Методика проведення занять із народознавства»; «Методика музичного виховання»; «Історія української культури»; «Історія України»; «Ознайомлення дітей із суспільним довкіллям» тощо.

На нашу думку, одним із шляхів удосконалення професійної підготовки студентів освітнього рівня «Спеціаліст» є запровадження спецкурсу, програмі якого були б притаманні такі ознаки: мотивація навчально-пізнавальної діяльності; цілепокладання окремих тем і розділів з урахуванням специфіки використання елементів культури рідного краю у різних формах навчальної, виховної та просвітницької діяльності; випереджувальний характер системи професійної підготовки вихователя як носія ідей патріотизму та необ-

хідності залучення дитини до основ культури рідного краю; добір ефективних методів вивчення культурної спадщини рідного краю та її використання в практичних умовах тощо.

Запропонований нами спецкурс «Музична освіта та виховання дітей та учнівської молоді на Чернігівщині» [4] було апробовано впродовж 2007/2009 років у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Інституті мистецтв Київського національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова. Програма спецкурсу складена відповідно до вимог навчальної дисципліни «Методика музичного виховання» спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика». Освітньо-кваліфікаційний рівень 7.030301 - спеціаліст.

Метою впровадження спецкурсу стало творче переосмислення і пошук можливостей реалізації регіонального музичного-педагогічного досвіду (як складової регіональної культури), ідей минулого, різноманітних форм музично-естетичного виховання (акцентуючи на їх практичній значущості) в практику сучасних загальноосвітніх навчальних закладів; сприяння формуванню у студентів спеціальності «Дошкільне виховання» необхідної ерудиції в галузі історії культури, музичної педагогіки, знань впливу музично-виховних традицій, які зарекомендували себе в музично-освітній практиці Чернігівського регіону впродовж віків.

Методологічну основу дослідження становлять положення про діалектичну єдність і взаємозв'язок історії з сьогоденням; доцільність творчого використання музично-виховної спадщини навчальних і дошкільних закладів Чернігівського регіону в сучасних умовах, концептуальні положення державної національної програми «Освіта (Україна XXI ст.)», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні тощо. Теоретичними засадами змісту курсу стали основні положення про музику як засіб художнього виховання, а також соціальне явище, здатне впливати на внутрішній світ дитини та виховувати її музичну культуру (О. Апраксина, Л. Масол, О. Рудницька, О. Ростовський, Т. Танько т. ін.).

У результаті вивчення цього спецкурсу студенти повинні *вміти*: вибирати, ґрунтувати, аналізувати та використовувати фольклорний, репертуарний матеріал, архівні дані, історико-педагогічні факти в завданнях реального навчально-виховного процесу; використовувати набуті знання з метою розвитку організаційних умінь (виховних заходів, розваг, концертів), використовувати досвід позаурочної роботи в проведенні дитячих спектаклів, тематичних вечорів, Концертів тощо.

При засвоєнні змісту спецкурсу На рівні формування базових понять основну увагу було приділено не кількісному збільшенню знань студентів, а формуванню цілісного відношення до проблеми використання музично-освітньої спадщини Чернігівського регіону. З огляду на це, важливою педагогічною умовою є диференційоване запровадження лекційної та самостійної форм роботи щодо засвоєння необхідного навчального матеріалу. Студентам також було запропоновано включитися в активну просвітницьку діяльність з пропаганди досягнень регіональної культури та музичної спадщини під час проходження педагогічної практики. Саме означені форми роботи, на нашу думку, знач-

ною мірою підвищили рівень знань студентів у галузі регіональної музичної освіти, динаміку естетичного розвитку студентів як у музично-виховній, так і у просвітницькій діяльності.

Головними методами викладення лекційного навчального матеріалу було обрано пояснювальний, репродуктивний, ілюстративний і проблемний. Серед методів, що використовувалися під час опанування змісту спецкурсу, найбільш ефективними визначилися: виконання краєзнавчих завдань, робота з місцевою періодикою та архівними матеріалами, проведення виховних заходів краєзнавчої тематики.

Студентів зацікавили такі види практичної роботи, як складання карти «Осередки культури мого краю», проведення спільних виховних заходів з учнями місцевої недільної школи, школи мистецтв за матеріалами духовно-просвітницьких заходів, які проводилися на Чернігівщині на початку ХХ ст. Братством св. Михаїла князя Чернігівського для дітей та учнівської молоді.

На нашу думку, найбільш позитивний результат опанування курсу дає у тісному зв'язку з педагогічною практикою студентів. Тому вивчення даного курсу є логічним підґрунтям організації педагогічних практик у ДНЗ. Практика, в свою чергу, виступає істотним критерієм засвоєності й усвідомленості знань спецкурсу та визначним показником рівня сформованості відповідних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

З огляду на вищезазначене можемо зробити такі висновки:

У системі підготовки висококваліфікованих кадрів дошкільних працівників удосконалення теоретичної і практичної підготовки майбутніх вихователів до використання культури рідного краю нині має особливе значення. Майбутній вихователь має бути готовим до проведення ефективних навчальних і виховних форм роботи щодо засвоєння дітьми культурного простору регіону.

Література

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури / Любов Вікторівна Артемова. - К.: Кондор, 2008. - 272 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во Освіти і науки України, АПН України / [наук. ред. та упор. О. Л. Кононко]. - К. : Світич, 2008. - 430 с.
3. Копієвська О. Р. Культурна політика як теоретична проблема: аналіз сучасних концепцій та міжнародних документів / О. Р. Копієвська // Наукові записки НДПУ імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. - Ніжин, вид-во НДПУ. - 2003. - №1. - С. 9-13.
4. Матвієнко С. І. Використання регіонального музично-виховного досвіду в структурі підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти / С. І. Матвієнко // Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. - Ніжин, вид-во НДУ. - 2007. - №4. - С. 16-18.